

Okná múzeí dokorán

Manuál na prístupňovanie múzejných zbierok pre osoby so zdravotným postihnutím

Projekt realizovaný Národnou radou občanov so zdravotným postihnutím v SR
s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR

NÁRODNÁ RADA
OBČANOV SO ZDRAVOTNÝM
POSTIHNUTÍM V SR

S FINANČNOU PODPOROU MINISTERSTVA KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

B/ Sprístupňovanie múzejných zbierok pre osoby so sluchovým postihnutím

Mgr. Michaela Vladovičová

ĽUDIA SO SLUCHOVÝM POSTIHNUTÍM

K sluchovému postihnutiu môže dôjsť kedykoľvek. Deti, adolescenti, dospelí a starší ľudia sa vyrovnávajú so sluchovým postihnutím rôzne. Zo strany najbližších a okolia je preto vhodné vytvárať im také podmienky, ktoré by im pomohli zapojiť sa do spoločenského života čo možno najlepšie.

Ľudia so sluchovým postihnutím sú ľudia:

- nepočujúci,
- nedoslýchaví,
- ohluchnutí
- s kochleárnym implantátom.

Samozrejme, že ľudia sluchovo postihnutí môžu mať aj pridružené postihnutia. Vtedy ale hovoríme o ľuďoch s viacnásobným postihnutím.

VNÍMANÁ A HOVORENÁ REČ

Strata sluchu u ľudí so sluchovým postihnutím môže byť ľahká, stredná, ťažká až úplná. Okrem straty sluchu rozlišujeme aj typy sluchového postihnutia, ktoré definujeme podľa miesta výskytu. Pri postihnutí vonkajšieho a stredného ucha dochádza k zhoršeniu počutia hlbokých hlasov, pri postihnutí vnútorného ucha zasa k zhoršeniu počutia vysokých hlasov. Druhý prípad je horší ako prvý, pretože človek síce niečo počuje, ale nedokáže rozlíšiť čo. Kombináciou oboch týchto typov vzniká tretí typ, ktorého výsledkom je zhoršené počutie hlbokých aj vysokých hlasov.

Príčiny sluchového postihnutia môžu byť rôzne. Dieťa počujúcich rodičov, ktorých predchádzajúce generácie nezaznamenali sluchové postihnutie vo svojej línii, má omnoho menšie šance zdediť sluchové postihnutie ako dieťa nepočujúcich rodičov. K sluchovému postihnutiu môže dôjsť aj počas tehotenstva či pôrodu. Nakoniec, dochádza k nemu aj počas života. Predstavte si troch dospelých ľudí so sluchovým postihnutím. Jeden od narodenia nepočuje, druhý v dospelosti ohluchol a tretí je od malička nedoslýchavý. Vedeli by ste povedať, na akej úrovni je reč týchto dospelých? Asi ťažko. Viete síce vek, v ktorom k sluchovému postihnutiu došlo, ale neviete, aká starostlivosť zo strany najbližších a okolia im bola poskytnutá. Mohli by ste povedať, že s nepočujúcim by bola komunikácia najťažšia, pretože vás nepočuje, jeho hlas je tichý alebo piskľavý, prehnane artikuluje, vydáva čudné zvuky a hlasito dýcha. Neplatí to ale pre všetkých nepočujúcich, pretože mnohí z nich vedú dobre odzerať a korigovať svoj hlas. Zásľuhu na tom má nielen logopéd a používanie načúvacieho aparátu, ale aj rodičia a učitelia. Na rozdiel od nepočujúceho, dospelý, ktorý ohluchol, vie, o čo prišiel. Jeho komunikácia s okolím už nie je taká, aká bola. Zrazu má pocit, že nestíha vnímať všetkých svojich priateľov na narodeninovej oslave. Už nepočuje rádio či televízor pri domácich prácach a o prácu ako takú možno už prišiel. Hovorená reč sa uňho zhoršiť môže, ale nemusí. Komunikácia s nedoslýchavým sa zdá byť najľahšia. Ale nemusí tomu tak byť. Strata sluchu a typ sluchového postihnutia majú totižto veľký vplyv na to, či sa hovorená reč nedoslýchavého podobá viac počujúcemu alebo nepočujúcemu.

KOMUNIKÁCIA SO SLUCHOVO POSTIHNUTÝMI

Slovná zásoba sluchovo postihnutých ľudí je na rôznej úrovni. Čím bližšie k nepočujúcim, tým väčšie obmedzenia v slovnej zásobe nachádzame. Nepočujúci používajú najviac podstatné mená, menej slovesá a prídavné mená. Jednoduché pojmy prevládajú nad pojmami abstraktnými. Zložité odborné výrazy a termíny nie sú zaužívané. Keďže slovná zásoba súvisí s gramatikou, stretávame sa u sluchovo postihnutých s nesprávnym skloňovaním i časovaním. Používanie jednoduchých viet prevláda nad súvetiami. V niektorých prípadoch dokonca zlyháva slovosled. Príklad jednoduchého dialógu:

- Večer kam? (Kam ideš dnes večer?)
- Kamarát – pivo – mesto. Ideš? (Do mesta s priateľmi na pivo. Chceš ísť s nami?)
- Nie. Doma internet. (Nechce sa mi. Zostanem doma surfovať po internete.)

Výslovnosť a vyjadrovanie sluchovo postihnutých ľudí je teda na rôznej úrovni. Báť sa ale komunikovať s nimi netreba. Ak totiž zlyháva hovorený jazyk, dá sa komunikovať písaným jazykom. Napríklad, nepočujúci sa v cudzom meste nevie orientovať a spýta sa vás na cestu. Nerozumiete mu a preto sa snaží nájsť iný spôsob dorozumievania – napíše svoju otázku na papier alebo do mobilu. Pretože viete, že nie všetci nepočujúci ovládajú gramatiku slovenčiny na výbornej úrovni, pokojne a trpezlivo ho nasmerujete. So sluchovo postihnutými je možné komunikovať aj prostredníctvom posunkového jazyka. Posunkový jazyk a posunkovaný jazyk sú pojmy, ktoré sa často krát zamieňajú. Posunkový jazyk používajú nepočujúci v komunikácii medzi sebou. Je to jazyk, ktorý je súčasťou kultúry Nepočujúcich. Posunkovaný jazyk, v našich podmienkach nazývaný aj posunkovaná slovenčina, sa od posunkového jazyka líši. Pri posunkovanom jazyku sa totižto posunky priradujú k jednotlivým slovám slovenčiny a podriaďujú sa jej gramatike. Čo sa posunkového jazyka týka, mnohí počujúci si myslia, že vo svete existuje len jeden posunkový jazyk, ktorý je rovnaký vo všetkých krajinách sveta. Nie je tomu tak. Každá krajina má svoj posunkový jazyk, ktorý podľa nej aj nesie svoj názov. Preto máme na Slovensku *Slovenský posunkový jazyk*. V našom posunkovom jazyku rozlišujeme aj dialekty – inak sa posunkuje *Dobry deň* na východnom Slovensku a inak na západnom. Obdobou *esperanta* je u nepočujúcich *gestuno*. Avšak rovnako ako esperanto, ani *gestuno* sa ako jazyk nezaužíval. V súčasnosti sa teší veľkej obľube medzinárodný posunkový jazyk (*International Sign Language*), tiež americký či britský posunkový jazyk (*American/British Sign Language*).

Prstová abeceda je ľahko zapamätateľná a dá sa využiť na maximum. Jej nevýhodou je, že komunikácia prostredníctvom nej je časovo náročná. Kým totižto vydaktylujete jednu vetu, ubehne veľa času. Na rozdiel od posunkového jazyka, na kurzy prstovej abecedy chodiť nemusíte – je voľne dostupná na internete.

Odzeranie je síce náročný a únavný proces komunikácie, ale ak ho raz nepočujúci ovláda, tak na výbornej úrovni. Pri odzeraní je dôležité, aby nepočujúci videl hovoriacemu na ústa. Svetlo vo všeobecnosti hrá u nepočujúcich dôležitú úlohu. V tme ťažko niečo odozriete, odposunkujete, či napíšete. Jednou z ďalších foriem komunikácie u sluchovo postihnutých, ale aj u počujúcich, je neverbálna komunikácia, to znamená mimika, gestikulácia, dotyky, pohyby a postoje.

ZOPÁR DOBRÝCH RÁD

Pri komunikácii so sluchovo postihnutými ľuďmi je dôležitý samotný priestor. Najlepšie sa komunikuje v tichej a dobre osvetlenej miestnosti. Svetlo by však nemalo oslňovať samotných sluchovo postihnutých. Ak ide o väčší počet týchto ľudí, je dobre usadiť ich dopredu, najlepšie do tvaru podkovy, aby na seba videli. Ak hovoriaci nevie posunkovať, nevadí. Stačí pomaly a pokojne rozprávať, s artikuláciou to zbytočne nepreháňať. Ten, kto je v úlohe hovoriaceho, by mal byť v čase prehovoru otočený smerom k sluchovo postihnutým. Ako náhle sa totižto otočí smerom opačným, s tým, že pokračuje v rozprave, s jeho ústami odíde aj rozprava. Pri rozprávaní je dôležité neprechádzať sa po miestnosti. Vhodné je obliecť si tmavé, jednoduché veci bez doplnkov odvádzajúcich pozornosť. Mikrofón, ako aj počítač s data projektorom vedia prácu uľahčiť. Zvukové nahrávky stačí zameniť za obrazové prílohy s písaným textom alebo za predmety, ktorých sa sluchovo postihnutí ľudia môžu dotýkať. Hovoriaci by mal používať jednoduchú slovnú zásobu s jednoduchými vetami. Cudzím slovám, odborným termínom a výrazom, ako aj zložitým súvetiam by sa mal vyhýbať, alebo ich vopred vysvetliť. V prehovore nemožno skákať z jednej témy do druhej alebo doň vsúvať vlastné poznámky či vtipy. Ak má hovoriaci pocit, že mu sluchovo postihnutí nerozumejú, môže povedať to isté inými slovami. Hovoriaci by sa mal predtým, než začne rozprávať, pozrieť, či ho sluchovo postihnutí ľudia vnímajú. K získaniu pozornosti stačí hlasitý potlesk, dupot alebo mávnutie rukami. Pozor však na prudké pohyby mierené hlavne zozadu. Sluchovo postihnutí ľudia nevidia a nepočujú to, čo sa za nimi deje. Môžu sa preto zláknúť alebo reagovať neprimerane. Ak si sluchovo postihnutí ľudia zabezpečia tlmočníka posunkovej reči, hovoriaci by mal rozprávať pomalšie, aby mal tlmočník dostatok času

na tlmočenie. Pri tlmočení by sa mali robiť prestávky. Oddych v rámci nej možno vyplniť videonahrávkou, ukážkou alebo zodpovedaním otázok zo strany sluchovo postihnutých. Samozrejme, že na požiadavky z ich strany je vhodné spýtať sa vopred, pretože každá skupina môže mať vlastné požiadavky, odlišné od skupiny inej.

KULTÚRA NEPOČUJÚCICH

Keď hovoríme o kultúre Nepočujúcich, tak hovoríme o nepočujúcich s veľkým „N“. Nie každý nepočujúci je Nepočujúci, to znamená, že nie každý nepočujúci sa radí do spoločenstva Nepočujúcich, ktorých kultúra je v mnohom odlišná od kultúry počujúcich.

Ako každá kultúra, aj kultúra Nepočujúcich má svoje zvyky a tradície. Pre Nepočujúcich je napríklad typické, že na dohodnuté stretnutia často krát meškajú a veľmi dlho sa vítajú a lúčia. Dlhé objatia nie sú ničím výnimočným. Nápadné sú dotyky pri komunikácii, a to hlavne pri nadviazaní kontaktu alebo upozornení na číhajúce nebezpečenstvo. Pre nepočujúcich je charakteristické, že všetkým okolo seba tykajú. Mnohí počujúci si preto môžu myslieť, že nepočujúci sú neslušní. Samozrejme, že k nedorozumeniam dochádza aj z opačnej strany, napríklad keď nepočujúci posunkuje a počujúci sa od neho bez upozornenia odvráti. Nepočujúci sa radi zúčastňujú stretnutí, ktoré organizujú v rámci rôznych spoločenských podujatí, športových aktivít či posedení. Originálne u Nepočujúcich sú vtipy, ktoré v mnohom odrážajú ich spôsob života a vnímania sveta. Nepočujúci sú tiež hrdí na svoj posunkový jazyk. Keď kráčajú po ulici a „štrikujú“ (posunkujú) a sú zaujatí témou rozhovoru, nevnímajú okolité mláky, jamy či stĺpy. Šepkať posunkami sa však na verejnosti nedá. Nie je to ako u počujúcich, keď rukami priloženými k uchu niečo tajné poviete. U nepočujúcich sú posunky viditeľné, nedajú sa skryť. Preto okoloidúci, či už počujúci alebo nepočujúci, ktorí ovládajú posunkový jazyk, môžu bez ich vedomia prísť k diskretným informáciám.